

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА КООПЕРАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ, НЕОБХІДНІСТЬ ПОШИРЕННЯ ТА АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ

М.Д.Бабенко, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Проведене в останні роки реформування сільськогосподарських підприємств призвело до розпаду значної кількості великих господарств на дрібні формування, що ускладнює збереження і забезпечення оптимальних розмірів аграрних формувань. Певним виходом з цього є їх кооперація

Кооперація — це соціальна економічна категорія, яка виражає відносини між її учасниками в процесі їх співробітництва для досягнення взаємовигідної мети на основі спільного використання ресурсів і справедливого розподілу одержаного ними кінцевого синергетичного ефекту. Для подальшого її успішного розвитку потрібні відповідні економічні умови. Кооперація відіграє особливу роль у взаємозв'язках елементів агробізнесу. Її головним завданням є допомога сільськогосподарським товаровиробникам у розвитку економіки і підвищенні ефективності їх роботи. Вона дає можливість реалізувати переваги крупного виробництва над дрібним, дозволяє органічно поєднувати особисті, колективні та суспільні інтереси, розвиває демократичні основи управління. У будь-якому вигляді кооперація — це шлях до одержання вигоди.

Світовий досвід розвитку кооперації підтверджує високу результативність її економічних і соціальних функцій. Вона широко використовує дрібні форми господарювання, активно підтримує малі та середні за розмірами підприємства, є основою формування і функціонування відповідних організаційно-правових структур вертикального та горизонтального типів. За рахунок спільного використання технічних та економічних ресурсів окремих власників кооперація робить виробництво масштабним і на основі спільної праці та поєднання зусиль і ресурсів всіх її учасників забезпечує

досягнення спільної мети — одержання на одиницю затрат максимум кінцевого продукту. Усе це робить кооперацію значним явищем і обумовлює об'єктивну необхідність її розвитку у сфері агробізнесу.

Дослідження науковців показали, що в Україні кооперативний рух зародився майже 150 років тому. Значний внесок у становлення та розвиток кооперації зробили такі українські вчені минулого: М.Туган-Барановський, А.Жук, К.Коберський, Б.Матрос, К.Паньківський, А.Чоянов, С.Подолінський, Є.Храпливий, а також сучасні науковці, серед яких: А.Макаренко, О.Крисальний, М.Малік, В.Зіновчук, Г.Черевко, Ф.Горбонос, В.Гончаренко, Л.Молдаван та ін. Ними сформульовано теоретичні засади і досліджено значний фактичний матеріал, на основі чого зроблено відповідні висновки і обгунтовано низку рекомендацій щодо розвитку кооперації. Проте необхідно визнати, що, не зважаючи на значну кількість наукових досліджень по цій проблемі, єдиного підходу до тлумачення сутності кооперації, її ролі та значення у розвитку агропромислового виробництва, його структурній перебудові, на жаль, немає.

Кооперація одержала розвиток у всьому світі і нині представлена широкою мережею різноманітних кооперативних формувань. Практично немає такої сфери діяльності, де б не могла використовуватись кооперація. Організаційною структурою кооперації є кооператив, що, як свідчить досвід багатьох країн світу, може існувати паралельно з іншими підприємницькими формами господарювання, має давню історію, традиції. Основні принципи його діяльності базуються на відповідних нормативних актах, що випробувані роками і забезпечують йому високу ефективність функціонування. Кооператив — це добровільне об'єднання фізичних та юридичних осіб зі створенням нової юридичної особи на основі членства, об'єднання пайових внесків, участі у спільній діяльності (як виробничій, так і обслуговуючій).

Певна частина науковців розглядає кооперативи як неприбуткові формування, що, на нашу думку, є некоректним. Будь-який кооператив є структурою підприємницької діяльності, і тому його

функціонування без отримання прибутку не має змісту, бо саме прибуток є основою його конкурентоспроможності. При цьому частка прибутку (а це близько 20%), як результат співробітництва, розподіляється між членами кооперативу. В результаті такої співпраці товаровиробників, заснованої на спільному використанні їх ресурсів, досягається взаємовигідна мета і реалізуються виробничі інтереси. Поряд із забезпеченням економічно ефективної діяльності кооперативних формувань, досить важливою їх задачею є вирішення соціальних проблем села.

Кооперування — одна з найбільш вдалих форм організації агропромислового виробництва. Тому у всьому цивілізованому світі переважають формування саме кооперативного типу. Це пов'язано з тим, що, як доводить світова практика, кооперативна форма господарювання є найбільш стійкою. Кооперативи — невід'ємна частина агропромислового виробництва практично всіх розвинутих країн світу. Через них проходить від 20 до 100% виробленої сільськогосподарської продукції. Саме кооперація дозволяє забезпечити захист інтересів товаровиробників. Як свідчить практика, найбільшу користь від неї одержують селянські (фермерські) господарства, які самостійно, поодиночі не в змозі вирішувати проблеми, що виникають.

Необхідно вказати, що на користь кооперації в умовах України висловлюються не тільки вітчизняні, а і деякі закордонні вчені. Зокрема П.Сміт і П.Томпсон у своїй книзі "Господарі землі" підкреслюють, що в реорганізації колективних підприємств упор слід робити на кооперацію, праці одного для одного, ефективній системі стимулів.

Сільськогосподарський виробничий кооператив є підприємством особливої організаційно-правової форми, яке здійснює свою діяльність на засадах приватної власності з метою отримання доходу і відрізняється від будь-яких інших форм організації виробництва тим, що трудові відносини членів кооперативу не відокремлені від відносин власності. Основна мета кооперативу — отримання прибутку і задоволення потреб його членів на основі підвищення ефективності використання ресурсів.

Таблиця 1

**Розподіл сільськогосподарських виробничих кооперативів
по регіонах України та їх частка
в загальній кількості аграрних підприємств**

Назва регіону	Кількість сільськогосподарських кооперативів, одиниць		Їх частка в загальній кількості аграрних підприємств, %		Питома вага регіону в кількості сільськогосподарських кооперативів України, %	
	2001р.	2002р.	2001р.	2002р.	2001р.	2002р.
АР Крим	144	115	36,6	31,6	6,7	6,3
Вінницька обл.	181	147	20,4	18	8,4	8,1
Волинська обл.	280	243	61,8	61,5	12,9	13,4
Дніпропетровська обл.	30	23	6,4	5	1,4	1,3
Донецька обл.	20	15	3,9	3,2	0,9	0,8
Житомирська обл.	68	61	9,4	8,8	3,1	3,4
Закарпатська обл.	24	16	10,5	8,5	1,1	0,9
Запорізька обл.	97	73	24,8	17,3	4,5	4
Івано-Франківська обл.	81	55	32,1	27,9	3,7	3
Київська обл.	98	95	15,3	15,6	4,5	5,2
Кіровоградська обл.	62	41	13,4	10	2,9	2,3
Луганська обл.	19	17	4,8	4,3	0,9	0,9
Львівська обл.	13	7	2,2	1,4	0,6	0,4
Миколаївська обл.	41	19	9,2	4,7	1,9	1
Одеська обл.	267	250	35,2	35,7	12,3	13,8
Полтавська обл.	68	61	11	10,7	3,1	3,4
Рівненська обл.	181	157	48,1	47	8,4	8,6
Сумська обл.	16	13	2,8	2,4	0,7	0,7
Тернопільська обл.	14	14	2,4	2,7	0,6	0,8
Харківська обл.	51	40	9,6	8	2,4	2,2
Херсонська обл.	62	44	19,4	15,9	2,9	2,4
Хмельницька обл.	157	140	21,8	21	7,3	7,8
Черкаська обл.	45	40	7,6	7,2	2,1	2,2
Чернівецька обл.	57	50	20	18,3	2,6	2,7
Чернігівська обл.	89	80	14,4	14	4,1	4,4
В цілому по Україні	2165	1816	16,9	15,4	100	100

Проте рівень розвитку кооперації в агробізнесі України є недостатнім. Зокрема, як видно з табл. 1, загальна кількість сільськогосподарських виробничих кооперативів на Україні в 2001 р.

становила 2165 одиниць, а в 2002 р. — ще менше (1816), тобто відбулось скорочення їх чисельності на 349 одиниць, або на 16,1%. Серед регіонів України найбільшу кількість кооперативів мають нині Одеська (250) та Волинська(243) області, а найменшу — Львівська (7), Сумська (13), Тернопільська (14), Донецька (15), Закарпатська (16), Луганська (17) та Миколаївська(19). Частка кооперативних формувань цього виду у загальній кількості аграрних підприємств в 2002 р. склала лише 15,4%. При цьому найменшою вона була в Львівській (1,4%) та Сумській (2,4%) областях, а найбільшою — у Волинській (61,5%) та Рівненській (47,0%).

Вважаємо, що кооперативна форма господарювання повинна зайняти важливе місце в піднесенні національної економіки, бо в умовах конкуренції більшість сільськогосподарських товаровиробників самостійно не в змозі протистояти посередницькому бізнесу. Враховуючи вказане, держава покликана забезпечити законодавчу підтримку і регулювання діяльності кооперативних формувань.